

ШЫН

1955
ЯНВАРЬ
29
СУББОТА
№ 20 (3214)
ӨРТЭЭ 20 КОП.

Совет Эвилелиниң Коммунист партиясынын
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттеринин,
ажылчы чоннар депутаттарынын область Советинин органы

ССРЭ-ниң болгаш Германияның улустарының аразына тайбың болгаш найырал дээш

Гитлерин Германияга удуз дайн доо-узулгандан бээр он чыгыш чылар өрткөн. Бистин Төрөн чуртувуска өрү буй-буйе халлааң аң-шериге удуз көдүрүчү үнген совет уаус антигитлерин өмөлдөп удузтарын биле кады болуун эрес-лаа-ларын демисели-биле гитлерин агресорларын чылча шапкаң болгаш Европанын улустарын, оң иштиде герман улусту-даа фашисттер кулданымдан хостаан. Гит-терди фашисттер күрүнө, гитлерин шериг машинасын, Европаны гитлерин «чаа чу-руу» чаа шаптыган. Дайын чоруду-галары соксаан, дайынның болгаш фа-шисттер күрүнө азын үнген удуз тилеги улустар байырап турган.

Мичаала-даа Германия-биле тайбың керөөн арга чедир чардынаан. Улустар аразына бо удеги харылааларынын төөгүтүнө мынган факты турун көрбөс: дайын чорудугалары дооуланымдын соонда бүдүн он чылдарын тургузду-тайбың керөөн чардынаан турган деп чилек чарда турбаан, мынган керөөн аң салгыр күрүнелер аразында дайын бай-далдыг турар чорукту дооуланым болуу-птык. Мынган чорук чүдө делегейин ийги дайынның соонда, АКШ-тын, Англияның болгаш Францияның чагырыч бүдүрүштерин Германияның чарды-ларынча, оң барыны кезеге мичаала-рикти катан төртүндүрүшкө, болгаш чурттуу ол керөөн агресии шериг бөлүг-лөкчөлөрүнө кирештирилгенге ула-ган политиказын түнелинде бол-ган.

Гитлерин шериг машинасын чаа шап-кан чорук болза, бүгү улустар-биле кады кылдыжылга тайбың, демократтыг көжүрүшүңүң делек аргаларын немец терини мурунга алыш берген. Дайын чорудугалары дооуланымдын соонда үр болбаанда 1945 чылда Потсдам кон-ференциясында Германияны мөөн ичэй-гү хөгжүдүшүнүн оруктары чангыс ай, тайбың мичааланы болгаш демократ-тыг күрүнө болуу кылдыр тодаргайла-тынган болгаш Германия-биле тайбың керөөн чарымын эрес-жөөк чугулазын батыштыган.

ажелел зоналарыны каттыштырылганын тургузары-биле чай чок турганнар, ол чорук Германияның чарымынын хал-пыларынча уланган турган.

1947 чылда даштыкы херектер ми-нистерлеринин чөвүлелиниң Лондон сессиясында ССРЭ-ниң төлөөлери барымы талакы күрүнелерин чазактарына мындыг дөрт айтыртын саяган: олар Демократтыг Германияны чангыс эши дээш азы инити-герман күрүнени удуз-каары дөштү түрүп турар бе? Барымы талакы күрүнелерин төлөөлөкчилери ол айтыртын харылааларында ойтала-лааннар, мичаала-даа барымы тала-кы күрүнелер азын-бүрү чылгаалары-биле кай-да-да улаада ол санады хүдөө албай келгенер. Совет Эвилели Гер-мания-биле тайбың керөөн үндөшү-нүнүнүн чангыс ай, тайбың мичааланын-дыг, демократтыг Германияны тур-гузары оларын соңургазын турарын көрсөскөн.

Германия-биле тайбың керөөнүң бет-лекелин өзгөдөр деп Совет Эвилели каш улаа санадаан, мичаала-даа барымы тала-кы күрүнелер азын-бүрү чылгаалары-биле кай-да-да улаада ол санады хүдөө албай келгенер. Совет Эвилели Гер-мания-биле тайбың керөөн үндөшү-нүнүнүн чангыс ай, тайбың мичааланын-дыг, демократтыг Германияны тур-гузары оларын соңургазын турарын көрсөскөн.

Германия-биле дайын чорудугаларын соксаткан үдөн бээр он чыгыш чылдар өрткөн турбузе, Германия чарындаг байдалда ам-даа туруп турар болгаш ам-даа тайбың керөөн чок болуп, а герман улус өске улустарга хамаарыштыр айлы-га дең өрк чок байдалда хөвөр турбу-шкан турар чорукту Совет Эвилели таар-ымча чок деп санап турар.

рүнениң хамаатылары кылдыр көрдүрүп турган герман хамаатыларга хамаарыштыр тыныштан бүтү-лө юридиктиг кыыгаар-ларлар болуун күзүп чыдыр.

3. Германия-биле дайын байдалын соксалыр дугайында чарлаашкын оң улустар аразында хүдөөлөргө эскерт-пейи турар болгаш инити-биле Гер-манияга хамаарышкан дөрт күрүнелерин улустар аразынын туруп турар дугу-жулааларында болдуруп турар Совет Эвилелиниң эреселеринге болгаш хүдөө-лөргө дөгбей турар.

Совет Эвилелиниң болгаш Герман Демократтыг Республикасынын аразында тус-кай хамаарышпас болгаш дең өргөнүң принциптерин хүдөө көөрүчкө үндөш-лөргө кай-ма-кайын найыралдыг харылааларынын быжыкканын болгаш хөг-жүнени барымдалаш, Герман Демократ-тыг Республиканы чазаның саяла-налын киреңгеге албышаан база Чөөн-даа, Барымында Германияны чо-нуунуң эрге-ажыктарын өөрөнш көрөш, Совет чазак болуун тайбыңга мынакшы-лап чаа батыштып кылган.

Совет күрүнениң хоойду өзүгар бо ак-тымынын учур-дузунин Германияны бүгү чоңу, бүгү герман улус үндө-лөр дөргөнө кайгы-даа чыгыштып турба, берин улус чангыс-ай, демократтыг болгаш тайбыңга мынакшыдыг Гер-манияны тургузар дөштү ам улам-ва шитпи-ринг демисейп турар болгаш герман ай-тырмы таламы-биле Совет чазактың ме-делелинде айтып турар саналарын дөштүп турар. Ол саналар герман улустуң кел-пегиниң дугайында болгаш Европага тайбың быжыккаар дугайында сатыш салымыннан үнгөн.

1954 чылда ССРЭ-нин улус ажыл-агыйынын хөгжүлдөзүнүн күрүнө планынын күүселдөзүнүн түннелдери болза социалисттик экономиканын чайгылыш чок өзүлдөзүнүн дугайын херечилеп турар болгаш 1951—1955 чылдарда ССРЭ-нин хөгжүлдөзүнүн беш чыл планы чедишкениң күүсе-тинип, а улус ажыл-агыйынын эн чугула элээн хөй адырларының талазы-биле ажыр күүсетинип турар деп чүвени көргүзүп турар.

РСФСР-ниң Дээди Советиниң депутатының кандидатына АЛЕКСАНДР ВАСИЛЬЕВИЧ АНКУДИНОВТУ депштикени Тываның соңгулда округуңуң ажылчы чоннар төлөөлөкчилери чаңгыс эп-сөткүлдүг дөткөөн

Январь 26-ның кежээинде Кызыл хоорайың Сталин аттыг культура ба-жынында онза хөй киж чыылган. Об-ластың ажылчы чоннарының төлөө-лөкчилери, бүгү-ле районнардан, Кызылдың бүдүрүлгө болгаш албан черлеринде келген кижилер театрын көрдө залын дөштү олурдушканнар.

РСФСР-ниң Дээди Советинге соңгула-лар талазы-биле Тываның соңгулда ок-ругуңуң ажылчы чоннарының төлөө-лөкчилеринин чөвүлөл хуралын соңгулда төмөсизиянын даргазы эш Намай ажы-каң, РСФСР-ниң Дээди Советинге болгаш чер-чер Советтеринге соңгулдалар тала-зы-биле соңгулда кампанызынын дуга-йында эш Араламай илеткел кылган.

Эвилелешкен болгаш автономут рес-публикаларын Дээди Советтеринге база ажылчы чоннар депутаттарынын чер-чер Советтеринге соңгулдалар талазы-биле соңгулда кампанызы болза, улус ажы-каңың улам мичаал дөштүрүп, улустуң чаагай байдалын бедилер талазы-биле партияның болгаш чазактын шиттири-ринг аммырдыга боттандырыр дөштү, бедилер беш чыл планын хуусаа бетинде күөөсөдир дөштү улустуң калбар-тын турар демиселини байдалында, тайбың дөштү, улустарын аразында аймыл чок чорук дөштү, чаа дайынның империалист-тик кымыкчыларына удуз ССРЭ-ниң баз өң баштап турары тайбың, де-мократия болгаш социализм дегериниң чүт-күдүг, мынш чок демиселинин бай-далында чоруп турар деп чүвени илеткел-чи тодаргай чыктер-биле чугулаан.

Тываның соңгулда округуңуң талазы-биле РСФСР-ниң Дээди Советиниң депу-татына кандидат кылдыр СЭКП-нин Кы-зыл хооромунун бири секретары эш А. В. Анкудиновту Кызыл АТК-зының, Эрэбестин хөмүр даш шахтазынын, Ту-ранның райлетпүр комбинатынын бо-дөштөтүрүшүнүн болгаш Улуг-Хем райо-нда «Күш-ажылдың хостуу» көдө ажы-каңы артелиниң колхозчуларының инити хуралдарының депштивенин база өңу об-ластың ажылчы чоннарынын соңгулда мурунуң хуралдарында дөткөөн илет-келч өң мичаал чугулаан. Түнелинде эш Анкудиновту кандидатуразын дет-киричкө, соңгулдаларга чедишкениң учуражырыңче чөвүлөл хуралдың кир-жиңчилериниң күрү-биле областың бүгү соңгулчуларын илеткелчи кылдырган.

Чөвүлөл хуралга Кызыл АТК-зының коллективинде эш Петров, ИХМ-ниң об-ластың эргелелиниң болгаш областың ми-лиция эргелелиниң коллективтеринин мурунуң эш Михайлов, Кызыл райо-нун соңгулчуларынын мурунуң эш Ки-диян, Улуг-Хем районун «Күш-ажылдың хостуу» колхозтан эш Чодал, Чөөн-Хем-чик районун соңгулчуларынын муру-нун эш Кызыл-оол, Бий-Хем району-нун соңгулчуларынын мурунуң эш Ко-ромыслова олар чүве чугулааннар. Олар соңгулдаларга уткуштур областың үл-дүрү бүдүрүлгелеринде, колхозтарын-дырамы дөштү быжыг туруштук болгаш чайгылыш чок де-миселчилерин депшиңти турар.

Кызылдың автотранспорт конторазынын, Эрэбестин шах-та эргелелини, Туранның райлетпүр комбинатынын ажылчыларынын, инженер-техниктиг амжалдарынын болгаш албан-жаакчыларынын коллективтери болгаш Улуг-Хем районун «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң колхоз-чулары № 625 Тыва соңгулда округунан РСФСР-ниң Дээди Советиниң депутаттына кандидат кылдыр СЭКП Кызыл хооромунун бири секретары, партиянын болгаш улустуң шыныч өлү эш Александр Васильевич Анкудиновту чаң-гыс эп-сөткүлдүг депштикенер. Ол болуун бүгү күш-ажылчы болгаш хөй-инити ажыл-чорудулаагы-биле соци-алисттик күрүнениң эрге-ажыктарынан, коммунизм турту-зүкчүзү—улус совет улустуң эрге-ажыктарынан бедилер эрге-ажыктар аңаа чок деп чүвени көрсөскөн.

Эштер соңгулчулар!

Ажылчы чоннар төлөөлөкчилериниң округ чөвүлөл хура-лының киржиңчилери бистер № 625 Тыва соңгулда ок-ругунан Россияның Совет Федеративтик Социалисттик Рес-публикасының Дээди Советиниң депутаттына эш А. В. Анкудиновту кандидатуразын иңилебиле дөштүк түр бе.

1955 чылдың февраль 27-де соңгулда хаарлактарына найыралдыг келгеш, коммунисттер болгаш партия кел-пегиниң эвээрлик буурабас болуунуң кандидаты Александр Васильевич Анкудинов дөштү боттарынын батылаш-кымынын чангыс эп-сөткүлдүг бөдир деп слерин кий-гырып түр бе.

Бистин удуз Төрөн чуртувус — Совет Социалисттик Республикаларың Эвилели дөткөзүң!

Коммунизм туртузүкчүзү — улус совет улус дегере-зин!

Маркс—Энгельс—Ленин — Сталинның туугунуң алаа-биле, Коммунист партияның улуртуламы-биле комму-низмниң долу тилегеңиче, буруңгар!

Ажылчы чоннар төлөөлөкчилериниң округ чөвүлөл хуралына 1955 чылдың январь 26-да хүлөп алган.

Чер-чер Советтериниң депутаттарына кандидаттарны округтарның соңгулда комиссиялары бүрүткөп турар

Тыва область Советинге соңгулдалар талазы-биле транспорттуң № 3 соңгулда округуна область Советиниң депутаттың кандидаты, Кызылдың автотранспорт кон-торазының чүс мүчү чолачыны эш Вик-тор Петрович Панасюнуң бүрүткөшкө-н болган.

Область Советинге соңгулдалар талазы-биле транспорттуң муруну талакы № 4 соңгулда округуна область Советиниң де-путаттың кандидаты, СЭКП обкомунун үлетпүр кидиленин эргелекчи эш Алек-сандр Манарович Тарасовуң бүрүткөш-көн болган.

болгаш хөй-инити организацияларының төлөөлөрү олуршкан.

Хуралды округ комиссиязының даргазы эш Горбунов ажыктап, ол округтуң тала-зы-биле область Советинге депутаттың кандидаты эш Хертек Көк-оолович Те-мирин бүрүткөзөр дугайын дыптакан.

дионал театрын болгаш областың культу-ра эргелелиниң коллективтериниң ху-ралдарында область Советинге депутат-тың кандидатына депштикен наддала театрын режиссеру эш Максим Монгу-жович Мунзуктуң № 12 соңгулда ок-ругуна бүрүткөзөр дугайында мелегели соңгулдалар дугайында Дүргө бүрү-биле дөштү турумы дыптакан.

Чер-чер Советтериниң депутаттарына кандидаттар депшидилгези

Январь 26-да областың культура эрге-лелиниң типографиясында ажылчы чо-нар депутаттарынын Кызыл хоорай Со-ветиниң депутаттарына кандидаттар деп-шидилгезиниң хуралы болган.

Өртүр хетчин начальыга эш Осипов сөс алгаш, бүдүрүлгениң хөчүч ажы-каңнарынын бирөөн болгаш мурунаның өрүчү Шырап Базанович Бадны деп-шидер деп санал кирген. Эш Осипова-зынын саналы Горбунова, Билинов, Туркова болгаш өскөлдөр-даа чангыс үн-биле дө-дөөнөр.

кандидаттар депшидилгезинде алдар болдуруп хуралдар областың чурт үл-дүр эргелелинде болгаш Кызылдың ме-бель фабрикасында болуп өрткөзөн.

Областың чурт үлдүр эргелелиниң коллективниң хоорай Советиниң депутатты-га кандидат кылдыр комсомолчу столяр Даваа Ононович Шара-Хөвөн депши-ткен. Мебель фабрикасынын ажылчыларының болгаш албан-жаакчыларынын коллективни бүдүрүлгенин директору эш Федор Мак-симович Снородовту депутаттың кан-дидатын бир үн-биле депшичкен.

зымда шалымчы эш Долаан Солзановна Айнай депшичкен. Ол колхоз таразы-ның бастырылганын Улуг-Хем районда өскө колхозтардан мурун дооска, 60 чылдык тарналымыга четчир бүгү үре-линин арылап беткөөн.

ЭРЭНИ. (Телефон-биле). Чер-чер Со-веттериниң депутаттарына кандидаттар депшидилгезин хуралдары Эрэни районда бедил көдүрүшкүтүнүг болуп турар. «Коммунизмче өрк» көдө ажыл-агый эргелиниң колхозчуларынын январь 26-да болган хуралында Нарын көдө Со-веттин депутаттына кандидат кылдыр мергелешип былаңчы эш Дүпшүн Ши-неевна Нам-оолду депшичкен.

1954 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының хөгжүлдээнин күрүнө планының күүселдээнин түңнелдеринин дугайында

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Төп статистика эргелелиниң дыңнады

1954 чылда улустунуң, көдөө ажыл-агыйының болгаш транспорттун хөгжүлдээни, капитал тудуушкунуң өсүдөзү, иштиги болгаш даштыкы садкының кал барышкынын, ажылчыларның болгаш албан-хаакчыларның санынын көвүдөөшкенин база улустун амьдыралының материалдыг болгаш культурут дөңсөөнүнүн бедишкенин дараазында саннар-биле тодартылатын турар:

I. Улетпүрдө бүдүрүлгө планының күүселдээ

Ишти продукция бүдүрүп үндүрүп талазы-биле чыл планы үлетпүрге иштиги-биле 103 хуу күөсетинген. Улетпүрүң ишти продукция бүдүрүлгөсинин чыл планын ады-агый министрстволарының күөсеткени мындыг болган:

1954 чылдың дүргүзүлгө чыл планының күүселдээниң хуузу	
ССРЭ-ниң Кара металлургия министрствосу	101
ССРЭ-ниң Өнүг металлургия министрствосу	102
ССРЭ-ниң Хөмүр даш улустунуң министрствосу	101
ССРЭ-ниң Нефть улустунуң министрствосу	103
Химия улустунуң министрствосу	103
Электростанциялар министрствосу	103
Электротехника улустунуң министрствосу	103
Радиотехника улустунуң министрствосу	104
Аар машина тудуушкун министрствосу	104
Станок тудуушкун болгаш дериг херекселдер улустунуң министрствосу	104
Транспорт машина тудуушкун министрствосу	103
Автомобиль, трактор болгаш көдөө ажыл-агый машиналарының тудуушкун министрствосу	105
Машина тудуушкун болгаш прибор тудуушкун министрствосу	104
Тудуг болгаш орук машина тудуушкун министрствосу	102
ССРЭ-ниң Тудуг материалдарының улустунуң министрствосу	103
ССРЭ-ниң Маш улустунуң министрствосу	96
Саазин болгаш маш ажалдап кылар улустунуң министрствосу	102
ССРЭ-ниң Калбак херекселдиң улустур барааннар министрствосу	105
ССРЭ-ниң Аш-чөм барааннарның улустунуң министрствосу	103
ССРЭ-ниң Балык херекселдиң улустур барааннар министрствосу	92
ССРЭ-ниң Эт болгаш сүт продуктулар улустунуң министрствосу	97
Орук харылаа министрствозунуң улустур бүдүрүлгөлери	105
ССРЭ-ниң Культура министрствозунуң улустур бүдүрүлгөлери	106
ССРЭ-ниң Кадик-ламгаала министрствозунуң улустур бүдүрүлгөлери	108
Чүрт болгаш одага улустунуң министрствосу база Эваледешкен республикаларын чүрт улустунуң министрствосу	106
Устышын кооперация	106

1954 чылда ССРЭ-ниң бүгү улустунуң ишти продукциязы 1953 чылга деңгээрге 13 хуу база 1950 чылга деңгээрге 65 хуу өскөн. Бо немедө өздө, а ол иштин 1955 чылда план ёзуулар доктаатынган улустур продукциязын олам ийиңи уладышкынын 1955 чылда улустур бүдүрүлгөсин 1950 чылга деңгээрге барык-ла 70 хуу бедирин баш бурунгаар көрүп турар бешки беш чыл планының онаалганын хуусаа бетинде күөселдесин хандырын турар.

1954 чылда улустур продукциязының хей-хей хевирлерин бүдүреринин планы ажыр күөсетилген.

Аар улустунуң продукциязының хей-хей хевирлеринин талазы-биле: хөмүр даш, нефть, төрө, бойдус талазын, демир болгаш марганец руданын тывыжынын, каң экилдирлээнин, кара металлдар проваданын, ваң хоолайлар, кокс, бензин, керосин, дизельдиң оттулар, чулу, мазут, машиналар болгаш автотракторлар улустеринин, электрэнергия, электростанциялар болгаш электростанциялар приборлар, паровоз турбиналары, бус паровозтар, металл кестирер станоктар, электромоторлар, домна болгаш каң экилдирер дериглерин, чуль болгаш чик автомобильдерин, база автобустарынын, мотоциклдерин, трактор селжааларынын, картофельди дербелчингузаланчак арга-биле олуртур картофель олуртур машиналарынын, хевең ажал болгаш тарва арылгаар машиналарынын, картофель ажал комбайннарнын, тракторларга болгаш көдөө ажыл-агый машиналарына немедө кезектерин, трактор бүдүрүлгөсинин, шарикинг болгаш роликтин подшипниктерин, синтетиктиң аммиактын, азоттуг удобрениелерин, суперфосфаттын, будуктарын болгаш өске-даа химияларын, синтетиктиң каучукун, автошымылларын, цементин, соңга шилдеринин, шиферин, гадугунуң, шой болгаш керамикинг ка-налызын хоолайларынын, саазиниң болгаш продукцияның өске-даа хевирлерин бүдүреринин чыл планы ажыр күөсетинген.

Калбак херекселдиң барааннары: көкөсөзүлгө, лён болгаш торту кымылгың пестер, эр, хөрежөн ук кымылгың, хөмүр даш резина идиктер, радиоприёмниктер, фотоаппараттар, пиланиколар болгаш ролядыр, маргарин, кодиттер болгаш макарон кымылгың, эт болгаш эт-үшү консерваторлары, колбаса кымылгың, шай, виноград аргалары, шампанское, папиростар, оттуг-маштар, саваң база аш-чөмгөң болгаш улустунуң өске-даа барааннары чыл планында ажыр кылдынган.

Иччалаа-даа чамдык министрстволар 1954 чылда улустур продукциязынын чамдык хевирлерин бүдүреринин планынын күөселдесин хандырыган. Чыжалээрге, ССРЭ-ниң Кара металлургия министрствосу шой болгаш провадтың чамдык хевирлеринин бүдүрүлгөсинин планын, ССРЭ-ниң Өнүг металлургия министрствосу — өнүг металлдарын чамдык хевирлеринин бүдүрүлгөсинин планын чедир күөсеткөн, электростанция улустунуң министрствосу электротехниктиң дериглеринин болгаш электростанция чамдык хевирлеринин бүдүрүлгөсинин планын. Радиотехника улустунуң министрствосу — телеаппараттар бүдүрүлгөсинин планын, Аар машина тудуушкун министрствосу — бус котёлдарынын, уаг гидравлика хоолайларының болгаш провад дериглеринин бүдүрүлгөсинин планын, Станок тудуушкун болгаш дериг-херекселдер улустунуң министрствосу — металл кестирер уаг, аар болгаш довар станоктар бүдүрүлгөсинин планын, Транспорт машина тудуушкун министрствосу — бараан вагонынын болгаш провад дериглеринин бүдүрүлгөсинин планын, Автомобиль, трактор болгаш көдөө ажыл-агый машиналарынын тудуушкунуң министрствосу — тарва кестирер бозу чоруур комбайннарнын, трактор култиваторларынын болгаш нарын молотилкаларын бүдүрүлгөсинин планын, Машина тудуушкун болгаш прибор тудуушкун министрствосу — химия дериглеринин пеставы станоктарынын болгаш пест аргымыр машиналарынын бүдүрүлгөсинин планын, Химия улустунуң министрствосу — кальций, карбидиң болгаш калийлиг удобрениелерин бүдүрүлгөсинин планын, ССРЭ-ниң Тудуг материалдар улустунуң министрствосу — туубу, чымчак шымчак болгаш чамдык санитар техниктиң кымылгыңын бүдүрүлгөсинин планын домуз-биле күөсеткөн, ССРЭ-ниң Маш улустунуң министрствосу чазымлаа маштарынын сөөртүлгөсинин, дилит материалдарынын болгаш калбак шугумуң демир орукка дөжөй салыр маштарынын бүдүрүлгөсинин планынын, Саазин болгаш маш ажалдап кылар улустунуң министрствосу — мөбел бүдүрүлгөсинин планынын күөселдесин хандырыган, ССРЭ-ниң Аш-чөм барааннарның улустунуң министрствосу чыгыр бүдүрүлгөсинин планын чедир күөсеткөн, ССРЭ-ниң Эт болгаш сүт продуктулар улустунуң министрствосу эт болгаш мал саржаанын бүдүрүлгөсинин планын чедир күөсеткөн, ССРЭ-ниң Балык улустунуң министрствосу балык тударынын планын күөсеткөн.

Чамдык министрстволар продукциянын чулуа хевирлеринин бүдүрүлгөсинин планынын күөсеткенин чытканда, саарыталыг өвөс кымылгыңын талазы-биле онаалганы ажыр күөсетинганын, күрнөсө хоралыг практиканын болдуруп турар.

Бүгү улустунуң талазы-биле болгаш алдырларын хей-хей улустунуң талазы-биле бүдүрүлгөсинин күөселдесинин уюнда дык хей санын заводтар, фабрикалар, шахталар болгаш нефть тывыжылар 1954 чылда доктаатынган онаалгаларын күөселдесин хандырыган.

Улетпүр ажылында кол четкестерин бирези болза, бүдүрүлгөни багай организаастанын түндүсине дык хей санын улустур бүдүрүлгөлери бир дески өвөс ажалдап, продукциянын хей кесин айны төнүтүндө бүдүрүп үндүрүп, база дараазында айны өвөсине продукция бүдүрүлгөсине кудулашкынын болдурунган; бир дески өвөс ажал ажылчыларынын болгаш деригленин аңа турар чоруунга, ажылчыларынын санын ёзуулар доктаатынган планын ажыраарына, ажыл шагындын ажыр ажалдарга бүдүрүлгө өвөс чарыгдаларга, ажыл телеаринин фондузун ажыр чарыгдаларга, бүдүрүлгөге үрөй кылар чорууну көвүдөөринде болгаш продукцияны бөтүрүшкөн аартадарына чедирген болур.

II. Улетпүр продукциязының бүдүрүлгөсинин өзүлдээ

Улетпүр продукциязынын өң чулуа хевирлеринин бүдүрүлгөсин 1954 чылда 1953 чылга деңгээрге мынчаар улгаткан:

Шөй	1953 чылга хууа бодаларга 1954 чылда:		1953 чылда хууа бодаларга 1954 чылда	
	1953 чылга хууа бодаларга 1954 чылда	1954 чылда хууа бодаларга 1954 чылда		
Шөй	109		Будууштар	107
Кал	108		Синтетиктиң каучук	101
Прокат	109		Авто-шымыллар	114
Кан хоолайлар	110		Чазаныг маштарынын сөөгү	
Шууг белен чөс-тоза	105		тулгези	111
Пник	107		Саазин	110
Коргулчун	113		Цемент	119
Хөмүр даш	108		Сонга шилдер	114
Нефть	112		Шифер	117
Бензин	109		Чымчак шымчак	109
Керосин	105		Туубу	113
Дизельдиң оттулар чүтү	144		Спирт	108
Бойдус газы	109		Хөвөсөзүлгө кымылгың пестер	106
Электрэнергия	111		Дук кымылгың пестер	117
Бус хоолайлары	104		Торту кымылгың пестер	129
Гидроэлектрлик уаг хоолайлар	182		Хөм идиктер	107
Гидрогенераторлар	162		Резина идиктер	103
Электрлик уаг машиналар	112		Эр, хөрежөн ук кымылгың	110
Электромоторлар	114		Иштиги хеп кымыр трикотаж	118
Магистрал паровозтары	113		Даштыкы хеп кымыр трикотаж	114
Магистрал электровозтары	107		Чадагтергелер	125
Тролейбустар	119		Радиоприёмниктер	176
Чуль автомобильдер	111		Телевизорлар	3 катап
Чик автомобильдер	123		Пателефоннар	131
Автомобустар	134		Даварынар машиналар	129
Мотоциклдер	144		Шакар	128
Шарикинг болгаш роликтин подшипниктер	113		Фотоаппараттар	154
Металлургия дериглери	105		Пиланиколар болгаш ролядыр	121
Экскаваторлар	116		Амьдыралдын холодийниктери	192
Металл кестирер станоктар	108		Доозун сордурдуктары	2,9 катап
Химия дериглери	114		Амьдыралдын хеп чүтүр машиналары	13 катап
Пест аргымыр машиналар	109		Демир оруннар	133
Пеставы станоктары	169		Мебель	127
Санаар машиналар	151		Эт	109
Тракторлар	122		Колбаса кымылгың	111
Уш олуртууг сөкка комбайнары	2,4 катап		Балык	114
Трактор андазынары	106		Мал саржа	102
Трактор култиваторлары	107		Уншүтү	111
Нарын молотилкалар	143		Маргарин	116
Картофельди дербелчингузаланчак арга-биле олуртур картофель олуртур машиналар	4,9 катап		Сүт продуктулары	113
Тараа арылгаар машиналар	122		Быштак	112
Каучиктиң сола	111		Кониктер кымылгың	103
Кальцийлиг сола	110		Макарон кымылгың	115
Минералдыг удобрение	116		Консерваторлар	116
Көдөө ажыл-агый үнүштеринин хоралакчыларына уаг демиселге херектиг хоранын химикаттар	135		Шай	111
			Саваң	121
			Папиростар	113
			Оттуг маштар	127
			Виноград аргалары	116
			Шампанское	132
			Пиво	103

Улус ажыл-агыйынын хөгжүлдээнин үндөсин болур зар улустунуң өзүлдээни 1954 чылда үргүлчүлөп турган. Металл, хөмүр даш, нефть, электрэнергия, химиктиң кымылгыңын, машиналар болгаш дериглерин бүдүрүлгөсинин улгаткан чоруу улустунуң бүгү алдырларын продукциянын өздөсинин хандырынган. Улустун херекте барааннарнын бүдүрүлгөсинин улгаткан чоруу улустунуң бүгү алдырларын продукциянын өздөсинин хандырынган.

1954 чылда чик болгаш аш-чөм улустунуң бүдүрүлгөсинин бүдүрүп үндүрүп кымылгыңын ассортиментин өнөжөп, чонун бедик негелдени саазин турары продукциянын бүдүрерин өскөн. Чыжалээрге, 1953 чылга деңгээрге хөвөсөзүлгө пестеринин бүдүрүлгөсинин 6 хуу өскөн-биле кады аныз бүрү өнөргөн пестеринин бүдүрүлгөсин 13 хуу, бажың иштиги немедө пестеринин — 22 хуу, шоккар пестеринин — 53 хуу, дүктүр пестеринин — 88 хуу улгаткан; дук кымылгың пестеринин бүдүрүлгөсинин 17 хуу өскөн-биле кады көстөм кымыр аргы дүктөн кылган нарын пестеринин бүдүрүлгөсин 50 хуу, палты кымыр аргы дүктөн кылган нарын пестеринин — 45 хуу, палты кымыр аргы дүктөн кылган нарын сүкко пестеринин — 62 хуу улгаткан; эр, хөрежөн ук кымылгыңын бүдүрүлгөсинин 10 хуу өскөн-биле кады «вапоро» волюккодон эр, хөрежөн уктар кымыл үндүрүлгөсүн 22 хуу, дук болгаш чарык дук кымылгың пестерден кылган эр, хөрежөн уктар кымыл үндүрүлгөсүн — 35 хуу, эр улустун чурумадыг уктарынын — 54 хуу улгаткан; иштиги хеп кымыр трикотажтын бүдүрүлгөсинин 18 хуу өскөн-биле кады кымыл торгудан иштиги хеп кымыр трикотажтын үндүрүлгөсин 27 хуу, улгаткан; даштыкы хеп кымыр трикотажтын бүдүрүлгөсинин 14 хуу өскөн-биле кады аргы дүктөн кылган даштыкы хеп кымыр трикотажтын үндүрүлгөсин 94 хуу улгаткан; хөм идиктеринин бүдүрүлгөсинин 7 хуу өскөн-биле кады саазин идиктеринин үндүрүлгөсин 18 хуу улгаткан. Иччалаа-даа, чонга херектиг барааннар бүдүрүп турар чамдык бүдүрүлгөсөлөр, илангыя чүрт болгаш кооператив улустунуң продукциянын чамдыгынын багай шынарын үндүрүп чоруулар амдаа турган.

Устышын кооперациянын болгаш чүрт улустунуң сентелегемьдырал мастерскаяларынын четкени көвүдөп болза-даа, чонун амьдырал херекселдеринин хандыралында амдаа хей четкестер бар.

Эрткен чылда улустур дериглери ажылаары өлөң өнөжөп. ССРЭ-ниң Кара металлургия министрствозунун заводтарына 1954 чылда домна суутууларынын алыштыг хөмөзүлгөсинин ажалдашкынын 1953 чылга деңгээрге 4 хуу өнөжөп, а марген суутууларынын каң экилдирер черлеринин бир дербелчин метр шындан каң уштуп алышкынын 3 хуу улгаткан. ССРЭ-ниң Нефть улустунуң министрствозунун бүдүрүлгөсөлөрүнүн 1953 чылга деңгээрге ажалдашкынын өрүмөшкөнүлгөсинин дүргөни 5 хуу база разведка өрүмөшкөнүлгөсинин дүргөни — 6 хуу улгаткан. Бозаазырадын ажалдан кымыл турар чигеттен чырык нефть продуктуларынын үндүрүлгөсүн хуузу улгаткан. ССРЭ-ниң Хөмүр даш улустунуң министрствозунун шахталарына «Довоосс» деп хөмүр даш комбайннарнын бүдүрүлгөсүн бердөө. Электростанциялар министрствозунун электростанцияларга электрэнергия бүдүрүлгөсинин оттулар чүтүлдү бот чарыгдалы 2,5 хуу чедир чыткан. ССРЭ-ниң Тудуг материалдарын улустунуң министрствозунун бүдүрүлгөсөлөрүнүн турар болгаш шахта суутууларынын база цемент дөрбөлөсөлөрүнүн шахта бүдүрүлгөсүн бердөө. Пеставы улустунуң бүдүрүлгөсөлөрүнүн дериглери ажылаары өнөжөп.

Өңбиле кады улустурде ажалдашкынын күчүлгөсин дык улуг курлавырлары амдаа бар: илангыя Доббасета хөмүр даш шахталарынын телевидел күчүлгөсин а ол иштин хөмүр даш шахта болгаш чүдүрүлгө талазы-биле бар бедик бүдүрүлгөсүн дериглери четкес ажалдап турар; нефть улустунуң разведка өрүмөшкөнүлгөсинин дүргөнинин талазы-биле чыл онаалга күөсетин мөң болгаш өрүмөшкөнүлгөсинин дериглери хей аңа турар чоруун болдуруп турар; машина тудуушкунуң станоктарынын болгаш дарганалыг-пресс дериглеринын шаркын четкес ажалдап турар; ССРЭ-ниң Тудуг материалдарын улустунуң министрствозунун бүдүрүлгөсөлөрү кол дериглеринын бүдүрүлгөсинин талазы-биле доктаатынган планын күөсеткөн; ССРЭ-ниң Маш улустунуң министрствозунун ишт бөтүлгөсөлөрүнүн черлеринде механизирин багай ажалдап турар. 1954 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агый хандыралынын күрнөсө планын ёзуулар чигетти, материалдарын, оттулар чүтүлдү, электрэнергиянын болгаш дериглери 1953 чылга бодаларга дык хейни алган.

Чигетти, материалдарын, оттулар чүтүлдү болгаш электрэнергиянын улгайып калмагалыг чарыгдалынын, күш-ажылдын бүдүрүлгөсүнүн бедөнинин түлгөсүндө 1954 чылда улустур продукциянын бөтүлгөсинин чыгалды 4 хуу кире

болган. Иччалаа-даа, 1954 чылда улустур продукциянын бөтүлгөсинин чыгалды-дээнин талазы-биле онаалга күөсетинген. Продукциянын бөтүлгөсинин чыгалды-дээнин чыл планын: ССРЭ-ниң Хөмүр даш улустунуң министрствосу, ССРЭ-ниң Маш улустунуң министрствосу, Электротехника улустунуң министрствосу, ССРЭ-ниң Өнүг металлургия министрствосу, ССРЭ-ниң Эт болгаш сүт продуктуларынын улустунуң министрствосу болгаш ССРЭ-ниң Балык улустунуң министрствосу дык чедир күөсеткөн.

III. Улус ажыл-агыйында чаа техниканы шигөөдүп кивргени

1954 чылда чаа техниканы хөгжүлдөп болгаш шигөөдүп алыр талазы-биле ажал үргүлчүлөп турган; машина тудуушкунуң улустунуң улустунуң, көдөө ажыл-агыйга, тудугта болгаш транспортта четкес-херекселдерин чаа-чаа хевирлерин болгаш маркаларын берген; чаа технология чорууларга шигөөдүп алдынып турган болгаш бүдүрүлгөсинин автоматчыдыгынын болгаш механизациянын ажылаары калбарып турган.

Домна суутууларга газы волоншине адаанче бедиктеп байлаага тырым киврери улам калбак четкелерге ажалдашкынын турган, прокат бүдүрүлгөсине калбарына чаа хевирлери шигөөдүп алдынган. Өңбиле кады кара болгаш илангыя өнүг металлургиянын бүдүрүлгөсөлөрүнө технология чорууларга кислородту ажылаары амдаа четкес шигөөдүп.

Хөмүр даш улустунуң чер алдынын ажалдарына хөмүр даш казарынын гидравлика аргаларын шигөөдүп ал турган. Хөмүр даш шахталарында хей күчүлгөр ажалдарын: хөмүр дашты лавааларга уурын болгаш бетелкел ажалдарын чоруун турда хөмүрү база породаарын чүдүрерин улам илангыя механизастаары үргүлчүлөп турган. Иччалаа-даа ол ажалдарын механизацияны ам-даа четкес болгаш хөмүр даш казарынын өскө чорууларыннын механизациянын дык хожудан калып турар. ССРЭ-ниң Хөмүр даш улустунуң министрствосу бетелкел ажалдашкына-варынын болгаш лавааларын металл-биле быжылаар талазы-биле ажалдарын чоруу турган үндөсине хөмүр даштың база породаарын механизастатынган чүдүрүлгөсинин талазы-биле 1954 чылда доктаатынган планын күөсеткөн.

Нефть улустунуң илангыя бажышкынын тударынын методун болгаш нефтини пластыдан алдырып амырын улгаттырып турар нефть тывыжынын ийиги методтарын ажалдаары калбарган.

Чымыл күчү-биле ажалдаар электростанцияларына котел четкери комплексиң автоматчылар талазы-биле ажалдар үргүлчүлөп турган, 1953 чылга деңгээрге энергия системаларынын күчүгү 1,5 катап улгаткан, оларын телемеханика арга-биле четкелетинген диспетчер пункттарындан башкаарын боттадынып турар.

Совет Эвилелинде атомнуг энергияны тайбың соругаларга ажылаарын уаг үжүр-дузалыг кылдыр көрүп турар. 1954 чылда ССРЭ-ге атомнуг энергияга ажалдаар ажалдыг күчүгү 5 муң киловатт баштайгы улустур электростанциянын ажалдаа киврген.

ССРЭ-ниң Маш улустунуң министрствозунун шугуму-биле маш бетелкелдеринде механизастаан ажалдарын хөмчөөл 1953 чылга деңгээрге 1954 чылда ажал улгаткан-даа болза, маш бетелкелдеринин комплексиңг механизацияны ам-даа өскөм шигөөдүп турар, а ол иштин дагынаашкынын график ёзуулар маш кесер ажалдарын чаа организасташкынына участок мастерскаяларын шигөөдүп четкес ботташып турар.

Эштеп алыр демир-бетон конструкциялардан болгаш кезектерден бажынар база дериглери кымылгыңын индустриалдыг методтарын улам илангыя хөгжүлдөп талазы-биле ажалдарын тудугта чоруулар турган.

Улус ажыл-агыйынын бүгү алдырларын чагадыкы болгаш чаарткыч ажал-чоруула уламчылап хөгжүп турган. 1954 чылдын дүргүзүндө улустур, тудугта болгаш транспортта 900 муң ажал чогаалдылаар, техниктиң базазырадылгалар болгаш чаарткыч саналар шигөөдүп.

Иччалаа-даа улус ажыл-агыйынын чамдык алдырларын, илангыя машина тудууна делетей техниканын ам үдетей делетей дүжүп турар чаа-чаа калмагалыг болгаш бедик бүдүрүлгөсүн машиналарынын база дериглери ажалдап кымыл болгаш шигөөдүп алдырып хожудан калып турар. Машиналарын болгаш механизиринин чаа хевирлери чогадып кымыл турда, оларын делетей чигөөдүлгөсүн четкес кичөөтөй сандынын турар. Машиналарын болгаш дериглери чаа хевирлери шигөөдүп алыр болгаш бүдүрүп үндүрүп талазы-биле, а ол иштин бүдүрүлгөсин автоматчы болгаш муракчы технология чорууларга база бүдүрүлгө методтарын шигөөдүп алыр талазы-биле өрткөн чылдын планын министрстволар колдуу күөсеткөн.

IV. Көдөө ажыл-агый

Колхозтар, машина-трактор станциялары болгаш совхозтар өрткөн чылдын тарва болгаш өске-даа көдөө ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин улгаттырар талазы-биле дык чедиринин чедир алганнар.

1954 чылда ажыл-агыйларын бүгү хевирлеринин талазы-биле чазын чазын тарым култураларын тарылгазын 1953 чылга бодаларга 10,8 миллион гектар хейни, өң иштинде чазын чазын тарым тарва култураларын — 7,2 миллион гектар хейни тараан турган. Күзүн болгаш чазын чазын тарым култураларын 1954 чылдын дүжүлгөсүн ишти шөү 1953 чылга деңгээрге 8,9 миллион г

1954 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының хөгжүлдесиниң күрүне планының күүселдесиниң түңнелдериниң дугайында

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Төп статистика эргелелиниң дыңнады (Төңчүзү).

ажаар 5 муң комбайннарны, 116 муң чүк автомобильдерин, 100 муң трактор аг- дзыннарны, 94 муң трактор сепкаларын, 94 муң трактор культиваторларын, 200 муң хире боду чоругур болгаш тракторга жокар ситен ажаар машиналарын болгаш хөрүнүгү ажилдан кыларынга, тарылгага база дүжүт ажаарына херектиг өске- даа хөй-хөй машиналарын, а ол ишкеш мал фермаларына машиналарын база деригаларын алган.

Кур болгаш куруккан черлер шингөөдип алырының районнарыча эртен чылын 115 муң тракторларын (15 аяг күжүгө чигеделген аярга), 18 муң тараз комбайннарны болгаш ол хире санын трактор прцеви чепсес-хереселдерин бол- гаш өске-даа көдөө ажыл-агый машиналарын сөөртүп чедирген.

Көдөө ажыл-агыйның техниктиг чепсеткеншикинниң өзүдөи колхозтарда болгаш совхозтарда көдөө ажыл-агый ажилдарын улам ыңай механизастаар арганы берген. Машина-трактор станциялары 1953 чылда бодарга 1954 чылда көдөө ажыл-агый ажилдарын 75 миллион гектар хөйүн кылган болгаш колхозтарда кол хууш ажилдарының 82 хууун күүсеткен. Колхозтарда чайгы чер аңдарыгалары болгаш күсүгү агыс аңдарыгалары болгунда бүрүнүбиле механизастатынган, күзүн чайгы тарыыр культураларын тарылгага 95 хуу, чайгы чажын тарыыр культу- раларының—85 хуу механизастатынган. Колхозтарда картофалдың тарылга шөү- нүң 40 ажыг хууун машина-трактор станциялары тараан. Картофалды, ногаалар- ны, тарымал тооруктарын болгаш кукурузаны дөрбөлчүн-ууланчак арга-биле тарып бодуруту дымка кылбарган. Бүгү тараа культураларының 82 хууун болгаш тарымал тооруктуң 93 хууун комбайннарго ажааган. Аян-догунецти тарыыр болгаш ажаап алыр, картофалды база ногаалары ажаап алыр, чигир сөкөлазын, кө- вөң ажаап алыр, ситен ажаар болгаш ситостаар ажилдарының механизациязы хождуп кылып турар.

Колхозтарда нитиниң малының баш саны 1953 чылдың октябрь 1-ге дең- нээрге, 1954 чылдың октябрь 1-ге мынчаар көвүдөн: инектериниң — 12 хуу, ха- ваннарнының—5 хуу. 1953—1954 чылдың кызымында сүрүп одарладыр одарлар- га хөй маңды багай ажааганымч ужурундан хөйүн баш саны 2 хуу кызырылган. ССРЭ-ниң Совхозтар министрствонун совхозтарында малдың баш саны 1953 чылдың октябрь 1-ден 1954 чылдың октябрь 1-ге чедир мынчаар көвүдөн: инек- териниң—12 хуу, хаваннарнының—5 хуу, хойларынның—3 хуу.

Колхозчуларын, ажилчыларын болгаш албан-хаакчыларын хууунда өн- чүгү болуп турар малдың баш саны көвүдөн.

Ажыл-агыйларын бүгү хевирлеринде— колхозтарда, совхозтарда, колхозчу- ларда, ажилчыларда болгаш албан-хаакчыларда малдың нити баш саны 1953 чылдың октябрь 1-ге деңгээрге 1954 чылдың октябрь 1-ге чык бозугаар аярга маңдыг болган (миллион баш):

	1953 ч.	1954 ч.
	I/X	I/X
Инектер	26	27,5
Мыймыгы боду мал нитизин-биле	63	64,9
Хаваннар	47,6	51,0
Хойлар	114,9	117,5

Мынчааган чуртта инектериниң баш саны бир чыл иштиде 1,5 миллион баш санга, мыймыгы боду мал нитизин-биле—1,9 миллион баш санга, хаваннар—3,4 миллион баш санга болгаш хойлар—2,6 миллион баш санга көвүдөн.

V. Демвр орук, суг болгаш автомобиль транспортуң сөөртүлгезиниң өзүлдеси

Демвр орук транспортуң чүк сөөртүлгезиниң чыл планы 1954 чылда ажыр күүсетинген. 1950 чыл-биле деңгээрге чүк сөөртүлгези 42 хуу өскөн. Ол чорук демвр орук транспортуң чүк сөөртүлгезиниң өзүлдесиниң талазы-биле бешап баш чыл планының баш бурунгаар көргөн даалга 1950 чыл-биле деңгээрге 1955 чылда 35—40 хуу, хуусаа бетинде 4 чылда күүсетинген көрүзүп турар.

Хонуктуң ортумак чүдүрүлгезиниң нити планы бүгү чүктер талазы-биле 1954 чылда 102 хуу күүсетинген.

Хөмүр дашты, кокосту, нефтини болгаш нефть продуктуларын, торфту, руданы, флюстарын, кара металлдарын, өңүт металлдарын, цементин, тарааны, дусту, көг-чимстерин болгаш ногааларын, картофалды, үнүш үзүн, балыкты сөөртүр- гүң планы күүсетинген болгаш ажыр күүсетинген. Мыш, кара металлдар артын- чыларын, мыш чүктерин, өртөшөс чүдүлгезин, тууду материалдарын, химияты болгаш минералдыг добренелерин, хөвч чүктерин база улустуң хергеделениң чамдык үлетпүр чүктерин сөөртүрүңүң планы чедир күүсетинген.

Чүк сөөртүр вагоннарнын хей турары 1953 чыл-биле деңгээрге 1954 чылда эвезен кудулаан. 1953 чылда бодарга чүк сөөртүр поездиниң деңгези 5 хуу ула- гаткан болгаш тонна-километрге одаар чүдү чарыгдым кызырылган. Чүк сөөртүр вагонуң эргиделени дүргөдөйр талазы-биле даалга 1954 чылда чедир күүсетин- ген. Ол ишкеш чүк сөөртүр поездиниң шимчөөшкенин дүргөдөйренин даалгаан 1954 чылда күүсетинген.

Далай транспорту чүк саарылгазының чыл планын 100 хуу, чүк сөөртүл- гезиниң чыл планын—103 хуу күүсеткен. Далай транспортуң чүк саарылга- ны 1953 чыл-биле деңгээрге 1954 чылда 18 хуу улагаткан болгаш чүк сөөртүл- гези 6 хуу өскөн.

Хем транспорту чүк саарылгазының чыл планын 100,8 хууга болгаш чүк сөөртүлгезиниң чыл планын—104 хууга күүсеткен. Хем транспортуң чүк саарылгазы 1953 чылда деңгээрге 6 хуу, чүк сөөртүлгези—11 хуу өскөн. Нефть болгаш суук нефть продуктуларын, саядаткан ыштын, хөмүр дашты, минерал-ту- дуг материалдарын, дусту болгаш хөвчени сөөртүрүңүң планы ажыр күүсетинген. Руда, металлдар, цемент, тараа чүктер, көг-чимстер болгаш ногаалар; балык болгаш балык продуктулары сөөртүрүңүң планы күүсетинген.

Хем транспортуң флот ажылдар талазы-биле даалгаан чедир күүсетинген.

ССРЭ-ниң Автомобиль транспортуң болгаш чазалгыч оруктар министрство- зуңун нити ажылдадыл автомобиль транспорту чүк саарылгазының болгаш чүк сөөртүлгезиниң планын 1954 чылда 98 хуу күүсеткен. Нити ажылдадыл автомобиль транспортуң чүк саарылгазы 1954 чыл-биле деңгээрге 1954 чылда 66 хуу, а чүк сөөртүлгези 75 хуу улагаткан.

VI. Капитал тудуушкунуң өзүлдеси

1954 чылда күрүнениң капитал салымшынының хемчээли 1953 чыл- дынга хамарыштыр алырга, 115 хуу болган. 1953 чылда капитал салымшыны- ның хемчээли 1952 чылдыңга хамарыштыр алырга, 104 хуу турган.

Аар үлетпүрге, чык болгаш аш-чөк үлетпүргө, көдөө ажыл-агыйга, тран- спортка болгаш саягга капитал салымшыныны 1953 чылда деңгээрге улаг- кан. Культурал-амырал тудуушкунуңга капитал салымшынынының хемчээли 1953 чылда деңгээрге 1954 чылда 30 хуу өскөн.

1954 чылда улус ажыл-агыйның бүгү адырларына дымка улут бодуруде күчүшкүндө ажилдагы киринген. 600 ажыг улутузул үлетпүр бодуруде- лери тургустунган болгаш ажилдагы киринген. Электростанциялар министрство- воу электростанцияларын ажилдагы кириненин доктааткан планын күүсеткен.

Капитал-тудуушкуну өскөндө база, капитал салымшынынының болгаш улус ажыл-агыйында бодуруде күчүлери ажилдагы киринениң планы 1954 чылда чедир күүсетинген. ССРЭ-ниң Кара металлургия министрствоу, ССРЭ- ниң Өңүгү металлургия министрствоу, Азия үлетпүрүңүң министрствоу, Ту- дуг болгаш орук машина тудууңүң министрствоу, Саалын болгаш ыш ажилдан кыдыр үлетпүрүңүң министрствоу, ССРЭ-ниң Тууду материалдарының үлетпүр министрствоу болгаш Белеткедер министрствоу планын дымка чедир күүсет- пөн.

ССРЭ-ниң Тууду министрствоу керээлиг тууду-монтаж ажилдарын 1953 чылда бодарга 1954 чылда 20 хуу хөй, а Металлургия болгаш Химия үлетпүрү- нүң бодурудегериниң тудууңүң министрствоу—9 хуу хөй күүсеткен, ыңчалза- да ол министрстволар чыл планын чедир күүсеткен.

1954 чылда тууду машиналарының болгаш механизирениң паркының өзүл- деси үргүчүлүгү турган. Эскеалаторларын херек кырында бар парктары 1953

чылга деңгээрге 20 хуу, скреперлериниң болгаш бульдозерлериниң — 26 хуу, көжүп чоругур краннарны—25 хуу улагаткан. Өөң-биле кады хөй-хөй тудууларда машп- наларын болгаш механизиренин долзуу-биле ажилдагы кирин турар, аар болгаш хөй күш кирер ажилдарының механизациязы чепсес боттанып турар.

1953 чыл-биле деңгээрге тудуушкунуң өртөк-үнесиниң эвезен чингөөшкени 1954 чылда чедир алдырган. Ыңчалзаок тудууларын хөй санынынга нормадан бодуруган, күш-ажылдыг бодуручүлүгү өскөс когараларын база чарыгдаларын дашкаар чарыгдаларын бодуручүлүгү болгаш тудуушкунуң өртөк-үнесин чингедиренин талазы-биле даалгаларын күүседир 1954 чылда хандырттымаан. Капитал салымшынының хөй-хөй тудууларга буданчап төчөгөөр чорук бол- дунган, ол чорук туттунуп турар үлетпүр бодурудегерин, чурттага бажынынын болгаш өске-даа черлерин ажилдагы кирерин саядырынга чедирген.

Телевизион хөрөндө улут чепсестер бар. Үлетпүр, чурттага, культу- ра-амырал тудууларын болгаш деригаларын архитектурагү силпик кызырынга кам чок чарыгдалар кылдынын турган. Телевизион-смета документациялар тудууларга чогугу өйдө кирбей турган; багай шынарыг болганын ужурундан телеви- зация болгаш чок-ла катап кыдыр таварылгалар бар, ол чорук тудуушкун ледерин болгаш чок-ла катап кыдыр таварылгалар бар, ол чорук тудуушкун ажилдарын дымка улут өртөк-үнесин бодуруп турар. Телевизион организаци- лары чангыс ай телевизиялар ажилдан кызырынга чогугу кирчөгөн аягга ам- даа салбайн турар, чангыс ай телевизиянын талазы-биле план 1954 чылда дымка чедир күүсетинген.

VII. Иштики болгаш даштыкы садыгың өзүлдеси

1954 чылда совет садыгың улам ыңайт калбарышынын үргүчүлүгү. Үрүмкест саядылар бараан саарылгазының 1954 чылда доктаатынган планы ажыр күүсетинген.

Үлетпүрүңүң хөгжүлдесинде чедир алдырган чач чедириниң өскөн, күш-ажылдыг бодуручүлүгү бодуручүлүгү болгаш продукцияның ботүнесин чингеткенге үдөөлөш Чазак болза улус хергеделениң барааннарынга күрүнениң үрүмкест саядылар өртөктериниң картотка системаны күш чок бодуручүлүгү соонда сая талазы-биле чедир—чач чингеден 1954 чылдың апрель 1-ден эвезен боттаны- лар. Өртөктерин чач чингеден совет рубльди улам ыңай быжыгалаарыга болгаш бистиди чуртууствуң чонунуң амдырал деңгезин бедиренин идигия берген.

1954 чылдың дургуунда күрүнө болгаш кооператив садымында чонга бараан- нарын деңгезтирген өртөктер-биле 1953 чылдыңга дөмейлөөрге 18 хуу хөйүп саткан. Өөң-биле кады көдөө садыгы боттандырып турар хергедел кооперациязы 1954 чылда барааннар садыгларын 1953 чылдыңга дөмейлөөрге 29 хуу көвү- деткен.

1954 чылда үрүмкест саядылар бараан саарылгазы деңгезтирген өртөктер- биле 1950 чылдыңга дөмейлөөрге 80 хуу өскөн. Ол чүд дөрге күрүнө болгаш кооператив садымың үрүмкест саядылар бараан саарылгазын 1955 чылда 1950 чылдыңга дөмейлөөрге барык 70 хуу көвүдөйрүн көрүп турар бешке беш чыл планының оналгазы хуусаа бетинде, 4 чыл иштиде күүсетинген ол чүд.

1954 чылда чамдык аш-чөк барааннарын садыгларын 1953 чылдыңга дөмей- лөөрге дараазындагы хемчээлдерге көвүдөн: өт болгаш өт продуктулары—16 хуу, балык болгаш балык продуктулары — 18 хуу, мал саржаа — 7 хуу, үнүш үзү болгаш аш-чөк өскө-даа үскүр чүдүлгези—22 хуу, быштак —13 хуу, сүт болгаш сүт продуктулары—10 хуу, дагаа чуртулар—6 хуу, чигир—10 хуу, кондитер кымылдары — 11 хуу, шай — 20 хуу, ногаалар — 15 хуу.

Үлетпүр барааннарын садыгларын 1953 чылдыңга дөмейлөөрге 1954 чылда дымка көвүдөн, ыңчалга: хөбөң-саалын пестер—18 хуу, дүк кымыл пестер — 25 хуу, торку кымыл пестер — 28 хуу, хеп аймаа — 22 хуу, трыкотаж кымыл- лар—23 хуу, өр, хергезен үк кымыллар—24 хуу, хөм индиртер—16 хуу, культура-амырал улагышынының барааннарын садыгларын дымка өскөн: радиопримектер — 76 хуу, телевизиялар — 2 ажыг катап, шактар — 24 хуу, фотоаппараттар — 57 хуу, шаффоннар — 26 хуу, мебель — 25 хуу, дараангага машиналары — 25 хуу, хеп чурт машиналар —10 катап, доозун сордуручүлүгү —2,7 катап, соодуучулар—80 хуу, чадал-дергелер—23 хуу, мотоциклдер—36 хуу, чык автомобильдер—38 хуу, 1954 чылда бодуруде улагышынының барааннарын садыгларын 1953 чылдыңга дөмейлөөрге дараазындагы хемчээлдерге өскөн: шуугай мыштар — 7 хуу, шыгыг демари — 14 хуу, цемент — 26 хуу, шифер — 5 хуу, кадалар — 36 хуу, соңга шила — 37 хуу, вохкозтарга чүк автомобильдер — 44 хуу.

Үлетпүр болгаш бодуруде барааннарын бодури болгаш садыгларын эвезен өскөндө болза калбак хергеделдиң эвезен хөй чугула барааннарыга чонуну өзүп турар негеден аждаа долдуу хандырттымайн турар. Ындыг түрбүже садыгың маңдык организациалары районнар айыл-биле барааннарын шым өскөс хуваан турар болгаш чамдык районнарга барааннарын чонунуң негеден башкы доктаалайы даягы- лар чоруктарын бодуруп турар. Садыг организациалары чонга садыгларын-биле дужаап турар барааннарын шынарың талазы-биле үлетпүрге өртөкөс чугула негеден болуп чорукту хөй-хөй таварылгаларда кылыбайн турар. Чер-черин чин- геден барааннар өдүренин өң калбаа-биле хөгжүдүп турган, немедде бараан курааныларын бараан саарылгазына чепсес кирештирип турар.

Даштыкы садыг талазы-биле Совет Эвилели 1954 чылда даштыкы чурттар- биле экономикагү харылзаларын калбартырын үргүчүлүгү. Эртен чылын Совет Эвилели садыгы 56 даштыкы күрүнелер-биле боттандырып турган.

VIII. Ажылчынарның болгаш албан-хаакчыларның санының көвүдөөни база күш-ажылдыг бодуручүлүгү өзүлдеси

1954 чылдың төңүзүнде ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйында ажилчынарның болгаш албан-хаакчыларын саны 47 миллион хире кижжи болган болгаш 1953 чылдың төңүзүнде турганыга көөрге 2 миллион кижжи хөй болган. Үлетпүрде, көдөө ажыл-агыйда, тудуушкунда база транспорта ажилчынарның болгаш албан- хаакчыларын саны 1 миллион 700 муң кижжи көвүдөн. Өөрдөгиде, өртөк-шич- чиле болгаш өмнөгениң албан черлеринде, садыгга, хөй-нитти чөмөнчөлгезиниң черлеринде болгаш чурттага-коммунал ажыл-агыйында ажилдагыларын саны көвүдөн. Административ-өргөкөл ажилдагыларын чамдызын шуут бодуру- геже шилчтени-биле ховаштыр албан черлеринде ажилдагыларын саны эвез- жөн.

1954 чылда моң мурундагы-даа чылдарда ишкеш чурттуң иштиге ажыл чоктар чок болган.

Эртен чылын фабрика-завод өөрдөгизиниң шкоаларын, даг үлетпүрүңүң шкоаларын, ус-дарган, демвр-орук, даг үлетпүрүңүң болгаш тускай ус-дарган уни- верситеттерин, көдөө ажыл-агыйның механизастарының талазы-биле ус-дарган учили- щелерин болгаш көдөө ажыл-агый механизастарының училищелерин 700 муң ажыг мергежидиң анык ажылчылар доктаан болгаш оларын үлетпүрде, тудуушкунда, транспортта болгаш көдөө ажыл-агыйда ажилдарга, оларын иштиден 340 муң ажыг механизатор кадрларын көдөө ажыл-агыйге чоруткан.

Тус-тус бригада өөрдөгизиниң болгаш күрө өөрдөгизиниң аргамзы-биле 1954 чылда 7 миллион 700 муң ажылчынарның болгаш албан-хаакчыларын мер- гежи бедиргезин болгаш өөрдөгизин эрттирген.

Күш-ажылдыг техниктиг чепсегелешкининиң өзүлдесиниң болгаш ажил- чынарның мергежялиниң бедириниң түнелгези: 1954 чылда күш-ажылдыг боду- рүчүлүгү 1953 чылдыңга дөмейлөөрге үлетпүрге 7 хуу болган тудуушкунга—8 хуу өскөн. Үлетпүрге күш-ажылдыг бодуручүлүгү бедириниң 1954 чылда доктаа- тынган планын—ССРЭ-ниң Балык үлетпүрүңүң министрствоу, ССРЭ-ниң Өт бол- гаш сүт продуктуларының үлетпүрүңүң министрствоу база тудуушкунга—Метал- лургия болгаш Химия үлетпүрүңүң бодурудегериниң тудуушкунуң министр- ствоу чедир күүсеткен. Нитизин-биле күш-ажылдыг бодуручүлүгү бедир талазы- биле планын күүсеткен министрстволарын хөй-хөй бодурудегерин болгаш ту- дугларын күш-ажылдыг бодуручүлүгү бедириниң талазы-биле оларга доктаатын- ган оналгазын күүсеткен.

IX. Национал орулганың өзүлдеси болгаш улустуң амдыралының материалдыг база культурулуг деңгезиниң бедөөни

1954 чылда улустуң амдыралының материалдыг чаагай байдалының болгаш культурулуг деңгезиниң улам ыңайт бедириниң чедир алдырган.

1954 чылда ССРЭ-ниң национал орулганы 1953 чылдыңга дөмейлөөрге 11 хуу өскөн.

Улус хергеделениң барааннарынга күрүнениң үрүмкест саядылар өртөктериниң 1954 чылда чорутунган чингеден чылга санаарга 20 миллиард рубль түнүг дөрт аштык чонга берген.

Национал орулганың өзүлдеси, күрүнениң үрүмкест саядылар өртөктериниң чингеден, а ол ишкеш көдөө ажыл-агый талазы-биле партияны болгаш Чазактын ая чоруткан хемчегери ажилчынынын, албан-хаакчыларын болгаш тараачын- нарын орулгаларының улам ыңайт көвүдөөшкенин хандырган.

Ажылчынарның болгаш албан-хаакчыларын боттуг ажыл төлөвири акша-биле алыр ажыл төлөвириниң база өртөктерин чингеткенниң күсегинде чыл дургу- нунда 5 хуу өскөн.

Күрүнө белеткедериң болгаш көдөө ажыл-агыйның продуктуларын садып алырының база үндүрүг чингеделениң талазы-биле 1953 чылдың ийги чар- тымында болгаш 1954 чылда чорутунган хемчегери күсегин-биле колхозтарын болгаш колхозчуларын орулгаларын дымка көвүдөн. Колхозтарын сан-хөй байлыг быжыкан. Көдөө ажыл-агый банкында колхозтарын куваашпа фондустарын санындагы акша хөргөгилери 1954 чылдың дургуунда 35 хуу көвүдөн болгаш Күрүнө банкында агар саннарында акша хөргөгилери — 78 хуу көвүдөн.

Эртен чылын моң мурундагы-даа чылдарда ишкеш күрүнениң күсегин-биле ажилчынарның болгаш албан-хаакчыларын социал страхованиенин талазы-биле пособиелерин болгаш төлөвирин, социал хандырылга талазы-биле пенсияларын, хөй уругларын болгаш бот иелерге пособиелерин, өөреникчилерге стипендияларын, халас медицина дуаламчызын, санаторийлерге болгаш дынтанылга бажынырыча халас база чингеткен өртөктер күтөөлөрүн, халас өөрдөгизин болгаш мергежи бедиргезин база өске-даа эвезен хөй төлөвирин болгаш чингеделерин чон алган. Өөн аңгыда, бүгү ажилчынар болгаш албан-хаакчылар ажыл төлөвирин артырбы- шаан ийи негеден эвезен өскөс үргүчүлүгү шөдөн, а эвезен хөй профессионал- ның ажилдагылары—өзөн үр үргүчүлүгү шөдөн алган. 1954 чылда чон болза, айтылган бүгү-ле төлөвирлерге болгаш чингеделерге 146 миллиард түнүг рубльди алган.

Нитизин-биле акша-биле алыр ажыл төлөвириниң өскөнүн, улус хергеделениң барааннарынга өртөктерин чингөөшкенин, тараачынының акша болгаш натуралдыг орулгаларын көвүдөөшкенин, күрүнениң күсегин-биле төлөвирин болгаш чингеделерин өскөнүн күсегин-биле ажилчынынын, албан-хаакчыларын болгаш тараачынынын 1954 чылда орулгаларын нити түңү деңгезтирген өртөктер- биле 1953 чылдыңга дөмейлөөрге 11 хуу көвүдөн.

Ажылчынарның, албан-хаакчыларын болгаш тараачынынын акша орул- галарының өскөнү-биле хошбатыр ажаалга калсааларына чонуну салымшыныны чыл дургуунда барык 10 миллиард рубльге көвүдөн.

1954 чылда социалистг культуруның бүгү адырларында улам ыңайт чедир- кинер чедир алдырган.

Ортумак өөрдөгизиниң хөгжөөнү-биле хошбатыр ортумак шкоаларың 8—10 класстарың өөреникчилерин саны 1953 чылдыңга дөмейлөөрге 756 муң кижжи- ге, а 1950 чылдыңга дөмейлөөрге — 4 миллион 111 муң кижжи, көвүдөн, оон иштиде көдөө черлерде 8—10 класстарың өөреникчилерин саны 1953 чыл- дынга дөмейлөөрге 339 муң кижжи, а 1950 чылдыңга дөмейлөөрге — 1 мил- лион 644 муң кижжи көвүдөн. Республикаларың наймалдарыга, республика чыгарызының хоорайларына, область, край болгаш эң улут үлетпүр төңтеринде чеди чылдың өөрдөгизинден бүтүнип ортумак өөрдөгизге шилчир ден сал- дылган орулга-биле хууштур ол хоорайларда ортумак шкоаларың 8—10 клас- старының өөреникчилерин саны 12 хуу көвүдөн. Ортумак шкоаларың 10-ту класстарын доозуп үткенер 1953 чылдыңга дөмейлөөрге 76 хуу көвүдөн.

Дөди өөрдөгиз черлеринде (заочный өөренип турарларын кириштир алырга) 1.732 муң студенттер өөренип турган, азы 1953 чылдыңга дөмейлөөрге 170 муң кижжи хөй. Техникунарга болгаш өске-даа тускай ортумак өөрдөгиз черлеринде (заочный өөренип турарларын кириштир алырга) 1.790 муң кижжи өөренип тур- ган, азы 1953 чылдыңга дөмейлөөрге 144 муң кижжи хөй. 1954 чылда дөди болгаш тускай ортумак өөрдөгиз черлерин 560 муң ажыг анык тускай өртөкчилер доозуп үнгөн. Дөди өөрдөгиз черлеринде болгаш эртенниң албан черлеринде аспирант- ларын саны көвүдөн.

Безеки болгаш заочный дөди база тускай ортумак өөрдөгиз черлеринде, ажилчы болгаш көдөө аныкларын нити өөрдөгизе шкоаларында бодурудеген хоорубай өөренип турарларын саны 1954 чылда 3 миллион кижжи болган болгаш 1953 чылдыңга дөмейлөөрге 8 хуу көвүдөн.

Улус ажыл-агыйында ажилдан турар шуут дөди эртенниң азы техниктиг ортумак эртенниң тускай эртенниглерин нити саны 1953 чылдыңга дөмейлөөрге 1954 чылда 9 хуу хөй болган.

Библиотекеларың болгаш клуб албан черлериниң четкин көвүдөн. 1954 чыл- да чуртта боттардыга номнарынын саны 1,2 миллиард экземпляр бүгү хевирлериниң 390 муң хире библиотекеларын турган. Киноустановкаларын саны 54 муң четкен, ол дөрге 1953 чылдыңга дөмейлөөрге 2 муң аштык көвүдөн болгаш беш чыл планын бозугаар 1955 чылда доктаатынган деңгези ашканы ол.

1954 чылда пионер лагерлеринге, уруглар санаторийлеринге, экскурсия-турист базаларына, 5,5 миллион ажыг бичин уруглар болгаш эвезен уруглар дыштаган азы уруглар садтарыг, уруглар бажынырыг болгаш уруглар аслилариг чайлаг черлерге чайгы үеде организастыг үнүзөн.

Эр

